

PROGRAMA ANALITICĂ PENTRU ÎNVĂȚĂMÂNTUL SECUNDAR – 1935

*

ANALYTICAL PROGRAM FOR SECONDARY EDUCATION – 1935

*

PROGRAMME ANALYTIQUE POUR L'ENSEIGNEMENT SECONDAIRE - 1935

Prof. drd. Elena CONSTANTIN (PREDA)¹

Rezumat: *Articolul dedicat Programei analitice pentru învățământul secundar din 1935 propune o analiză a conținuturilor acesteia, pe cele două abordări: principiile ale educației din învățământul secundar și norme de aplicare. În urma cercetării s-a constatat că această programă analitică pornea de la o viziune modernă asupra învățământului secundar, avea la bază elemente de pedagogie europeană și era construită pe principii care susțineau un sistem educațional moral, instructiv, deschis spre inovare, inclusiv către conceptele moderne ale interdisciplinarității și transdisciplinarității.*

Cuvinte cheie: *programa analitică, învățământ secundar, interbelic, pedagogie, principii, norme*

*

Abstract: *The article dedicated to the Analytical Program for Secondary Education of 1935 proposes an analysis of its contents, on the two approaches: principles of education in secondary education and rules of application. The research found that this analytical program started from a modern vision of secondary education, was based on elements of European pedagogy and was built on principles that supported a moral, instructive educational system, open to innovation, including modern concepts of interdisciplinarity and transdisciplinarity.*

Keywords: *analytical curriculum, secondary, interwar education, pedagogy, principles, norms*

*

Résumé: *L'article consacré au Programme analytique de l'enseignement secondaire de 1935 propose une analyse de son contenu, sur les deux approches : principes de l'enseignement dans l'enseignement secondaire et règles d'application. La recherche a révélé que ce programme analytique partait d'une vision moderne de l'enseignement secondaire, était basé sur des éléments de la pédagogie européenne et était construit sur des principes qui soutenaient un système éducatif moral, instructif, ouvert à l'innovation, y compris les concepts modernes d'interdisciplinarité et de transdisciplinarité.*

Mots-clés: *cursus analytique, secondaire, enseignement de l'entre-deux-guerres, pédagogie, principes, normes*

Înainte de a purcede la cercetarea conținuturilor unei programe analitice, se cuvine să definim corect conceptul de „programă analitică” sau „programa școlară”,

¹ Școala Doctorală de Științe Socio-Umane, Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava; ISJ Neamț.

cum mai este cunoscută, definiție care poate varia de la un stat la altul, conform strategiilor educaționale propuse. Spre exemplificare propunem trei definiții:

PROGRĂMĂ s.f. 1. V. program. 2. programă analitică = prezentare în scris a obiectelor și capitolelor fiecărei discipline predate într-o instituție de învățământ. [<fr. programme].

PROGRĂMĂ, programe, s. f. (De obicei cu determinările „școlară” sau „analitică”) Document școlar care stabilește volumul cunoștințelor și sistemul lor de predare pentru o anumită clasă ori an de studii și la un anumit obiect de studiu, în cursul unui an de învățământ. – Din rus. programma.

PROGRĂMĂ ~e f. Expunere sumară a conținutului unui obiect de studiu și a sistemului lui de predare. ~ școlară. ~ analitică. /<fr. programme.²

Cele trei definiții propuse transmit, fiecare în parte, câte un mesaj: prima definiție ne pregătește pentru o simplă înșiruire de discipline și capitole; a doua definiție trasează direcții clare despre volumul cunoștințelor și sistemul de predare pe an de studiu, iar a treia definiție propune o sumară expunere a conținuturilor unui obiect de studiu.

Varianta contemporană a unei definiții a conceptului o găsim într-o sursă autorizată a Ministerului Educației: „Noi programele școlare (2013/2017 n.a.) au întregit viziunea unui nou model de proiectare în învățământul primar și gimnazial orientat pe formarea și dezvoltarea competențelor elevilor. Ele au fost elaborate pornind de la premisa că reprezintă cel mai important document care reglează, în egală măsură, activitatea profesorului la clasă.

Noile programe școlare au urmărit să indice în mod coerent competențele urmărite și oferta educațională propusă de un anumit domeniu de studiu. Din această perspectivă, programa școlară este primul document pe care orice profesor, de la orice disciplină trebuie să-l cunoască”³.

O definiție valabilă pentru programa analitică specifică învățământului secundar din România interbelică va fi posibilă la finalul acestei cercetări. Scopul cercetării de față este acela de a scoate în relief primele eforturi de modernizare ale învățământului românesc, din perioada interbelică. La baza cercetării a stat documentul *Programa analitică pentru învățământul secundar* care a apărut în „Monitorul Oficial”, nr. 191, partea I-a din 21 august 1934 și partea a II-a, nr. 353, în 4 Martie 1935. (Foto I.1.). Această programă școlară era tipărită la imprimeriile statului, respectiv la *Imprimeria Centrală* și pusă gratuit la dispoziția școlilor pentru învățământul secundar - gimnazii și licee de băieți și fete.

Principii ale Programei analitice pentru învățământul secundar din 1935

² <https://www.dex.ro/text/Program%C4%83+analitic%C4%83>

³ https://formare.educred.ro/resurse/CREED_P_M12_Noul_curriculum.pdf (accesat la 25 aprilie 2022)

Analizând textul programei am constatat că viziunea acesteia era una de factură modernă, fiind bazată pe elemente de pedagogie europeană și pe principii care susțineau un sistem educațional moral, instructiv, deschis spre inovare, inclusiv către conceptele moderne ale interdisciplinarității și transdisciplinarității. Nu era agreat învățământul mecanic, memorarea fără rost a conținuturilor, nefiind permisă surmenarea elevilor prin exces de teme pentru acasă⁴.

Noile principii ale educației din învățământul secundar sunt prezentate în introducerea programei, unde, de la bun început, se subliniază faptul că, „rolul școlilor secundare nu este acela de a îngrămădi fără măsură cunoștințe, multe devenite povară inutilă sau prilej de pretențiuni sarbede”⁵. Conform noii programe, școala avea menirea să pregătească tineri pentru țară, cu o cultură generală temeinică, capabili să-și asigure traiul și să contribuie la progresul statului roman. Se stabilea că educația și cunoașterea erau în slujba specificului național, acestea trebuind să asigure înțelegerea condițiilor prezentului și să proiecteze viitorul nației. De asemenea, în programă se stabilea o direcție clară în privința unei pregătiri care să interfereze cu partea aplicativă, deoarece se pleca de la premisa că, „educația nu se poate despărți de instrucție”⁶.

Programa prevedea pentru fiecare clasă o oră obligatorie de educație morală, acorda o mai mare importanță activității dirigintelui și insista pe aplicarea metodelor pedagogiei moderne. Se recomanda tratarea oricărei materii pornind de la exemplele din viața de zi cu zi, de la exemplele de viață ale oamenilor de seamă din istoria românilor, de la pedagogia lui Faraday, perseverența lui Miclescu, omenia lui Pasteur, dragostea de țară a lui Ștefan cel Mare și recunoștința lui d’Alembert⁷.

În programa analitică se indicau principalele capitole (obligatorii) de predat de către profesor. Conținuturile rămân la alegerea profesorului, urmând să fie „adaptate după natura și numărul elevilor, după regiunea școlii”⁸.

Principiile generale în alcătuirea programei analitice și fixarea normelor generale erau atributele legiuitorului, tratarea conținuturilor și educația erau atributele profesorului.

Prezentăm, în continuare, rezultatul cercetării cu privire la *Principiile programei analitice pentru învățământul secundar, din 1935*:

Principiul selecției cantitative și calitative a conținuturilor pentru fiecare materie în parte. Principiul cantitativ era fixat ca un raport între *timp* și *materie*, cu recomandarea de evitare a supraîncărcării școlărilor, dar cu accent pe o temeinică asimilare a cunoștințelor. Principiul calității pornea de la criteriul următor: materiile, în diversitatea lor, să fie incluse în programa învățământului secundar doar în măsura

⁴ *Programa analitică pentru învățământul secundar (gimnazii și licee de băieți și fete)*, p. 3.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, p. 4.

⁷ *Ibidem*, p. 5.

⁸ *Ibidem*, p. 6.

în care acestea puteau contribui la dezvoltarea aptitudinilor spirituale și fizice ale școlarului, la formarea unei personalități armonioase și deschise către viața socială⁹.

Principiul echilibrului între partea umană și cea reală, se aplica conform dorinței de a dezvolta cultură generală a elevilor și doar la final de ciclu de învățământ secundar, respectiv în clasa a opta, se urmărea îndreptarea elevilor spre *litere* sau spre *științe*¹⁰.

Principiul aplicațiilor practice era menit să desăvârșească educația elevilor, prin crearea de conexiuni între cunoștințe și aplicații din viața de zi cu zi.

Principiul adaptabilității la vârsta și puterea de înțelegere a elevilor. Propunea o evoluție constantă, pe cicluri de studiu, a înțelegerii unor noțiuni, de la simplu la complex¹¹.

Principiul respectării timpului de lucru al elevilor căuta să remedieze neajunsul creat de surmenarea elevilor printr-un număr mare de teme. De aceea, în alcătuirea orarului, directorii trebuiau să aibă în vedere, în primul rând, considerente de ordin pedagogic, distribuirea orelor profesorilor urmând să fie echilibrată, ca și compunerea orarului pe materii.

Principiul conexiunilor corelative între materii, făcea posibil transferul de cunoștințe între materiile înrudite. Consecința ar fi trebuit să fi fost o coordonare a învățării de tip „big picture” – ceea ce astăzi numim învățare interdisciplinară și transdisciplinară. Coordonarea acestor cunoștințe se recomanda a se face în mod convergent, prin lămuriri și completări ale unor noțiuni de bază comune¹².

Principiul echilibrului programei. Pentru a implementa acest principiu s-a urmat calea de mijloc, programa nefiind analitică până în cele mai mici detalii, dar cu titluri obligatorii, s-a urmărit ca, în final, programa să fie uniformă, indicând un minim de cunoștințe obligatorii, pentru fiecare clasă, pentru fiecare materie, această programa fiind denumită și *programă minimală*¹³. În introducerea programei se menționează că profesorului îi este lăsată toată libertatea în privința împărțirii materiei, analitic, pe lecții și pe ore.

Se recomandau eliminarea rigidității și a autorității profesorale și crearea unui orizont deschis elevilor, spirit colaborativ, întemeiat pe stimă și încredere reciprocă¹⁴.

Norme generale de punere în aplicare a programei pentru învățământul secundar

Vom încerca să întregim viziunea propusă prin noua programă cu prezentarea normelor generale, pe care profesorul trebuia să le pună în aplicare pentru planul analitic dezvoltat:

⁹ *Ibidem.*

¹⁰ *Ibidem.*

¹¹ *Ibidem.*

¹² *Ibidem*, p. 7.

¹³ *Ibidem*. p. 8.

¹⁴ *Ibidem.*

a) *Împărțirea materiei pe ore*, potrivit condițiilor în care își desfășura activitatea, *recapitularea* la început de an școlar, reîmprospătarea materiei și, eventual, înlăturarea unor lacune. De asemenea, se ținea cont de mijloacele și resursele pe care le oferă școala, regiunea și viața socială și culturală a acesteia. După etapa de *predare – învățare*, la sfârșitul anului școlar era prevăzut timpul de recapitulare, văzut drept nu ca un simplu exercițiu de memorie, ci ca un moment de sinteză și aplicație a lucrurilor învățate¹⁵.

b) *Coordonarea activității pedagogice* se realiza prin conferințe metodice la începutul anului școlar, în vederea coordonării planurilor analitice întocmite pentru diferite materii. Alte conferințe aveau loc pe parcursul anului și la sfârșitul anului școlar. În cadrul acestora era controlat modul în care se îndeplineau planurile analitice, se constata ce impact avea aplicarea principiilor selecționării și distribuirii materiei; tot în cadrul conferințelor se asigura încadrarea fiecărei materii în învățământul secundar, și potrivit principiului corelației, se urmărea să se producă efecte în realitate: „materile nu pot rămâne izolate unele de altele”¹⁶, preciza legiuitorul. Așteptările care se formau în urma acestor norme erau mari. Astfel, conform normelor, școala secundară trebuia să deschidă drumul unei opere pedagogice liberale eliberate de mecanizarea și verbalismul educației de până atunci. Se cerea renunțarea la predarea unor cunoștințe enciclopedice fără ca educația să își fi atins rostul¹⁷.

c) *Integrarea educației elevului în viața neamului românesc*: toate materiile trebuiau să urmărească ținta unei educații naționale¹⁸.

d) *Activarea elevului și motivarea acestuia*. În programă se subliniază următoarele: „metoda care dă școlarului totul de-a gata, ca un medicament ce nu trebuie decât înghițit, neglijează și duce cu timpul la atrofierea tocmai a facultăților intelectuale și spirituale, a căror dezvoltare și fortificare este adevărata menire a școlii”¹⁹.

Metodele de predare trebuiau să fie potrivite cerințelor educative de activare a școlărilor, urmărindu-se realizarea unui învățământ echilibrat între teorie și practică, bazat pe colaborarea elevilor și profesorilor, cu monitorizarea fiecărui copil. Profesorul urmărea înclinațiile și însușirile școlărilor, stimulând conturarea individualității fiecăruia, dezvoltând aptitudinile și facultățile diferite ale copiilor. Se preciza și faptul că, „în slujba școlii punem și puterea de memorizare a copilului, care, mai ales în epoca copilăriei, este neobișnuit de mare”²⁰. Așadar, nici școala interbelică, nici cea contemporană nu exclud exercițiul memorării, însă propun o utilizare rațională a acestuia în slujba cunoașterii, mai cu seamă că în componența competenței, pe lângă dezvoltarea abilităților și formarea de atitudini, rămân cunoștințele, care creează înțelegere și profunzime.

¹⁵ *Ibidem*, p. 10.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*, p. 11.

²⁰ *Ibidem*, p. 12.

e) *Diviziunea muncii și comunitatea de muncă* implicau alte norme pentru elevi. Conform acestei norme, erau organizate *comunități de muncă* pentru diferite materii, în care elevii participau voluntar și lucrau sub conducerea profesorilor, completând sau aprofundând cunoștințele dobândite la orele de studii²¹.

f) *Comunitatea de muncă a profesorilor*. Această comunitate devenea activă încă de la începerea anului școlar, participa la întocmirea planului analitic, la coordonarea și controlarea planurilor analitice pe materii. În cadrul acestor comunități de muncă, directorul organiza *conferințele*, cu rol reglator al activităților pedagogice. Profesorii participau voluntar la această comunitate de muncă, iar conferințele erau organizate pentru corpul profesoral al școlii, dar și cu participarea altor profesori din alte localități, uneori și cu părinții; toate întâlnirile aveau rostul de a aduce lămuriri și de a găsi soluții pentru problemele școlii. Erau încurajate și *comunitățile de muncă ale profesorilor care predau la aceeași clasă* sau la materii înrudite, asistarea reciprocă la ore, observarea desfășurării procesului de predare – învățare. Se realizau comparații, se perfecționau metode pedagogice și se recomanda, „ca mai ales diriginții să asiste des la orele clasei pe care o conduceau”²².

g) *Utilizarea mijloacelor intuitive în învățământul activ prin lecții interdisciplinare* era posibilă prin vizite organizate în fabrici, organizarea de excursii istorice sau de studii practice.

h) *Educația regională cu privire la istorie, tradiții, obiceiuri, cultură* se materializa prin colectarea obiectelor de interes regional, înființarea de muzee școlare, cercetarea lucrărilor monografice, „fără transformarea învățământului în spectacol”²³.

i) *Temele elevilor și respectarea principiilor* enumerate la începutul introducerii: materia se predă în întregime în clasă, iar temele pentru acasă se reduceau în mod simțitor. Tehnica de lucru la fiecare materie se deprindea în clasă, iar pentru lucrările de acasă se aveau în vedere teme care erau folositoare elevilor. Aceste teme nu aveau rostul de a obține notă trimestrială, ci de a sintetiza materia la final de capitol²⁴.

j) *Educația morală*. Legea învățământului secundar suplimentase cu o oră programa fiecărei materii cu disciplina *educație morală*, disciplină care trebuia să fie o preocupare de frunte pentru un licean. Educația morală, în final, se dorea a fi „rezultanta tuturor activităților profesorilor din liceu”²⁵. Sugestiile metodologice propuneau *comunitățile de muncă și cercetășia*, ca activități cadru pentru elevi²⁶.

k) *Organizarea bibliotecilor de clasă*. Se recomanda ca în biblioteca școlară să fie achiziționate, în mod echilibrat, cărți de toate tipurile, nu numai cărți de literatură și acestea să fie la dispoziția elevilor chiar în clasa în care studiau. În teorie, biblioteca școlară trebuia să cuprindă cărți potrivite pentru vârsta fiecărui copil cu reprezentări

²¹ *Ibidem*.

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*, p. 17.

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*, p. 18.

²⁶ *Ibidem*.

asupra problemelor științifice, geografice, economice. Imperativ se cerea membrilor corpului didactic să pună în aplicare principiile expuse în programă, era încurajată opinia fiecărui profesor, promovarea ideilor și metodelor acestora. De asemenea, se recomanda comitetelor școlare să își continue munca de înzestrare cu mijloace necesare funcționării școlilor, să fie alături de corpul didactic în toate acțiunile propuse de membrii acestuia²⁷.

Așadar, cum am putea să definim corect programa analitică pentru învățământul secundar? Consider că o definiție corectă ar fi următoarea: programa analitică pentru învățământul secundar, din perioada interbelică, este un document reglator, emis de autoritatea tutelară, care prezintă temele generale de predat, impune norme și recomandă conținuturi.

În perioada interbelică se ajunsese ca în România să funcționeze 111 școli normale, aproximativ câte două școli în fiecare județ. Fiecare școală și-a dublat numărul de clase, iar numărul anilor de studii crește de la șase ani, la șapte ani, prin legea din 1924 și de la șapte ani, la opt ani, prin legea din 1931. O reorganizare a sistemului secundar normal al învățământului românesc are loc după ce Ministerul Educației constată că școlile normale au prea mulți absolvenți, iar posturile pentru aceștia erau insuficiente în România (1931). Singura soluție viabilă, gândită atunci de autorități, a fost aceea de reducere a școlilor normale la 27 de școli de băieți și 22 școli normale de fete, din care trei sunt speciale pentru învățământul din grădina de copii.

Scăderea numărului de școli normale nu a fost cea mai bună decizie, în condițiile în care, programele de studiu din aceste școli s-au dezvoltat sub imboldul mai multor curente de gândire. Sub influența acestora, au fost propuse modele educaționale variate, absolut necesare în contextul istoric creat de Marea Unire. Când au fost desființate unele școli normale, nu s-a mai ținut cont de aceste curente educaționale, multe rămânând pe formarea centrată pe ideologia muncii, susținută de Simion Mehedinți, altele pe ideologia școlii active, conform pedagogiei lui Foerster, (*L'éthique et la pédagogie morale* de Fr. W. Foerster) sau pedagogia morală, influențată de pedagogia psihologică individualistă. Individualismul se concentra pe formarea individului și pleca de la premisa fundamentală că individul uman este de o importanță primordială în societate. Societatea fiind formată din indivizi educați, avea toate șansele să devină o societate educată. Așadar, la nivel național, apăreau perspective diferite, însă scopul rămânea același – educația.

Școlile secundare, în majoritatea cazurilor, nu ofereau cele mai bune condiții de studiu. Multe din ele funcționau în spații improprii, închiriate, fără dotări corespunzătoare. Existau însă profesori cu vocație, care reușeau să pregătească generații după generații, cu speranța de a consolida o națiune instruită. Demersurile oficiale pentru înființarea sau reabilitarea școlilor secundare durau ani, susținerea financiară venea (de cele mai multe ori), cu întârziere.

²⁷ *Ibidem*.

Școlile secundare, după cum am observat din sursele cercetate, aveau organe colective de conducere: adunarea generală, comitetul școlar și conferințele profesorale. Adunarea generală alegea comitetul școlar, comisia de cenzori și comisia de recepție. Tot adunarea generală era cea care aproba bugetul pentru anul școlar următor și aproba alte cheltuieli survenite în afara bugetului aprobat. Puterea executivă o deținea un director care era ajutat de: subdirectori, secretarul școlii, casier, pedagogi, supraveghetori. Directorii școlilor erau numiți de drept președinți ai comitetelor școlare.

Bibliografie selectivă

I. Izvoare documentare inedite

Fonduri - Serviciul Județean Neamț al Arhivelor Naționale
Fond Școala Normală de Băieți „Gh. Asachi” Piatra-Neamț, inventar 1918-1948.
Fond Prefectura Neamț, inventar 1921-1940.
Fond Primăria Piatra-Neamț, 1921-1940.

II. Izvoare publicate

Avadanei, Mihai, Școala Primară de Aplicație «Ioan Dragan», în *Un sfert de veac de activitate a Școlii Normale de Băieți «Gh. Asachi» din Piatra-Neamț*, Piatra-Neamț, Tipografia „Gh. Asachi”, 1939.

Andrei, Victor, *Populația școlară a Școlii Normale de Băieți „Gh. Asachi” în răstimpul 1912-1937*, în *Un sfert de veac de activitate a Școlii Normale de Băieți «Gh. Asachi» din Piatra-Neamț*, Tipografia „Gh. Asachi”, Piatra-Neamț, 1939.

****Antologia legilor învățământului din România*, București, Institutul de Științe ale Educației, 2004.

Bunescu, Gheorghe, (coordonator) Albu, Gabriel, Stan, Emil, Stanciu, Filip, Stănescu, Ulrich, Cătălina, *Legile învățământului din România. 1864-1978*, București, 1991.

III. Periodice

„Avântul”, 1928 – 1940.

*** *Anuarul Liceului Petru Rareș*, Piatra Neamț, 1905-1906 (...) 1934-1935, Piatra-Neamț.

****Anuarul Școlii Elementare de Comerț din Piatra Neamț*, 1923 – 1924 și 1924-1925”, Piatra-Neamț, Imprimeria jud. Neamț, 1923.

****Anuarul Școlii Normale de Învățătoare*, Piatra Neamț, volum comemorativ cu prilejul împlinirii a două decenii de la înființarea școlii (1919 -1939), Piatra-Neamț, 1939.

****Anuarul-supliment. Un sfert de veac de activitate a Școlii Normale de Băieți Gheorghe Asachi din Piatra Neamț*, 1939.

„Apostolul”, Revista didactică și literară pentru învățământul primar, Piatra Neamț, 1939

****Buletin Asociația Generală a Profesorilor Secundari din România. Un moment din lupta noastră*, București, 1937.

Colecția ziarelor „Reformatorul”, „Telegraful”, „Biruința”, „Corespondența provincială”, etc. (din Piatra-Neamț), „Romanu” (din Roman).

„Propășirea”, Revista Societății Corpului Didactic din județul Neamț, 1896-1903.

„Statul și școala”, Revistă lunară pentru educație și învățământ, 1933.

IV. Instrumente de lucru

Alexandrescu, Ion, Bulei, Ion, Mamina, Ion, Scurtu Ioan, *Enciclopedia de Istorie a României*, București, Editura Meronia, 2000.

*** *Bibliografia pedagogică retrospectivă românească*, vol. III, București, Editura Bibliotecii Pedagogice Naționale "I.C. Petrescu", 2005.

*** *Dicționar biografic de istorie a României*, București, Editura Meronia, 2008.

*** *Dicționarul Ortografic, Ortoepic și Morfologic al Limbii Române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Univers Enciclopedic, 2005.

*** *Dicționarul explicativ*, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.

Gusti, Dimitrie (coord.), *Enciclopedia României*, vol. I, București, Editura Imprimeria Națională, 1938.

*** *Îndreptarul ortografic, ortoepic și de punctuație*, ediția 1996, București, Editura Univers Enciclopedic.

Mățâ Ioan, Radu Gheorge, *Îndrumător în Arhivele Statului Județul Neamț*, București, 1985.

Neagoe, Stelian, *Enciclopedia istoriei politice a României (1859-2002)*, București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2003.

Prangati, Constantin, *Dicționarul oamenilor de seamă din județul Neamț de la Grigore Ureche până în zilele noastre*, Piatra-Neamț, Editura Crigarux, 1999.

Programa analitică pentru învățământul secundar (gimnazii și licee de băieți și fete), Monitorul Oficial, Imprimeria Centrală, București, 1935.

V. Lucrări generale

Antonescu, G., G., *Pedagogia generală*, București, 1930.

Bârsănescu, Ștefan, *Pedagogia și didactica pentru școlile normale*, Ed. a VI-a, Craiova, Editura „Scrisul Românesc”, 1942.

Idem, *Unitatea pedagogiei ca știință*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1976.

Bordeianu, Mihai, Vladcovschi, Petru, *Învățământul românesc în date*, Iași, Editura Junimea, 1979.

Cristea, Gabriela C., *Reforma învățământului. O perspectivă istorică (1864-1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2001.

Dobrescu, Virgil *Școala și problemele ei de astăzi*, în *Un sfert de veac de activitate a Școlii Normale de Băieți «Gh. Asachi» din Piatra-Neamț*, Piatra Neamț, Tipografia „Gh. Asachi”, 1939.

Georgescu, T., Bâldescu, E., *Ctitori de școală românească (secolul al XIX-lea)*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1971.

Iorga, Nicolae, *Istoria învățământului românesc*, București, Editura Casa Școalelor, 1928.

Idem, *Istoria românilor prin călători*, București, Editura Eminescu, 1981.

Nastasă, L., (Kovács), *«Suveranii» universităților românești. Mecanismul de selecție și promovarea elitei intelectuale I. Profesorii facultăților de filosofie și litere 1864-1948*, Cluj-Napoca, Editura Lines, 2007.

Neagoe St., *Istoria guvernelor României de la începuturi (1859) până în zilele noastre (1999)*, București, 1999.

Negreț, D.,I., Pânișoară, I.,O., *Știința învățării*, Iași, Editura Polirom, 2005.

Pavelescu, Florin Marius, *Învățământul din România în perioada 1919-2017*, București, Academia Română, Institutul Național de Cercetări Economice, 2018.

Popescu, I., (Teiușan), *Contribuții la studiul legislației școlare românești, Legea instrucției publice din 1864*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1963.

Stanciu, I., Gh., *Școala și doctrinele pedagogice în secolul XX*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1995.

VI. Lucrări speciale

Focșa, Dimitrie, *Mic istoric al școlii*, în „Anuarul Școlii Normale de Învățători «Gh. Asachi» Piatra-Neamț pe anii 1917-1922”, Tipografia „Lumina”, 1923.

Idem, *Școala de aplicație*, în *Anuarul Școlii Normale de Învățători «Gh. Asachi» Piatra-Neamț pe anii 1917-1922*, Piatra Neamț, Tipografia „Lumina”, 1923.

Idem, *Școala în timpul războiului*, în *Un sfert de veac de activitate a Școlii Normale de Băieți «Gh. Asachi» din Piatra-Neamț*, Piatra-Neamț, Tipografia „Gh. Asachi”, 1939.

Ghițescu, Vasile, *Cuvântare la patronul școlii din 15 noiembrie 1927*”, în „Anuarul Școlii Normale de Învățători «Gh. Asachi» Piatra-Neamț pe anii 1927-1929”, Piatra-Neamț

Idem, *De la localurile vechi la cel de azi*, în „Anuarul Școlii Normale de Învățători «Gh. Asachi» Piatra-Neamț”, Piatra-Neamț, 1939.

Ghibănescu, Gh., *Calitățile didactice ale învățătorului*, în „Revista Societății Corpului Didactic din jud Neamțu”, no. 3/3-4/1898.

Iordănescu, Mihai, *Evoluția ideilor despre educație și învățământ în gândirea scriitorilor români din cele mai vechi timpuri până la înfăptuirea statului național unitar*, București, Editura Eminescu, 1984.

Mărdărescu, Titus, *Tablou cuprinzând mișcarea populației școlilor primare urbane din județul Neamțu pe anii școlari 1886-1887 și până la 1897-1898 inclusiv*, în „Revista Societății Corpului Didactic din jud Neamțu”, no.1/1898.

Matase, C., *Călăuza județului Neamț*, București, Editura Cartea Românească, 1929.

Preda, Elena, Diaconu, Daniel (coordonatori), *Identitate Nemțeană*, volum colectiv al profesorilor de istorie din județul Neamț, Piatra-Neamț, Editura Universitară București/ Editura „Cetatea Doamnei”, 2012.

Radu, Gheorghe, *Contribuții la istoria județului Neamț*, Piatra-Neamț, Editura „Cetatea Doamnei”, 2008

Stăhiescu, D.L., *Școli Vechi din județul Neamț. Contribuțiuni la un istoric al școlilor din Ținutul Neamțului, Extras din Anuarul Liceului de băieți*, Piatra-Neamț, 1932-1933.

Șurubar, Mihai, *Identitate restituită, Școala nr. 2 din Piatra Neamț*, Vol. I, II, III, IV, Piatra-Neamț, Editura Alfa, CCD Neamț, 2005.

Idem, *Liceul „Petru Rareș” din Piatra Neamț în anii Primului Război Mondial*, Editura ALFA, Piatra Neamț, 2006.

Idem, *ȘNB (1939-1945)*, Vol. I-II, Piatra-Neamț, Editura Alfa, Casa Corpului Didactic Neamț, 2005.

Idem, *Piatra-Neamț în anii Primului Război Mondial (1914-1919)*, Piatra-Neamț, Editura Cetatea Doamnei, 2010

Vasiliu, Paul, *Monografia Școlilor Normale din Piatra Neamț 1919-2002*, Piatra-Neamț, Editura Alfa, Casa Corpului Didactic Neamț, 2003.

VII. Resurse Electronice

<http://www.insse.ro/cms/>

<http://enciclopediaromaniei.ro/>

<http://bookathon.bibnat.ro/bibnat/>
<http://www.neamt.insse.ro/>
<https://edict.ro/>
<http://www.tribunainvatamantului.ro/>

Anexe

Foto I.1: Coperta programei analitice pentru învățământul secundar

Foto I.2 – Liceul „Petru Rareș” Piatra-Neamț
(sursa: <https://www.cnpetrurares.ro/istoric/>)

Foto I.3 – Școala Normală de Învățători „Gheorghe Asachi” Piatra-Neamț. Localul Școlii Normale de Învățători „Gh. Asachi”, în care a funcționat între anii 1931 și 1956. (Sursa: Vasiliu, Paul, *Monografia Școlilor Normale din Piatra Neamț 1919-2002*, Piatra-Neamț, Editura Alfa, Casa Corpului Didactic Neamț, 2003, p. 19.)